

Агросервис хизматлари харажатларини пасайтиришнинг асосий йўналишлари

**Қ.Ж.Мирзаев – СамИСИ профессори,
Бердиев У – СамИСИ магистранти**

Республикамиз иқтисодиёти жадал суръатлар билан ривожланаётган бир пайтда унинг асосий лакомотиви бўлган аграр соҳани тараққий эттириш жуда муҳим ҳисобланади. Бу борада Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёев таъкидлаганидек, мамлакатимизда “... қишлоқ хўжалиги соҳасидаги ислохотларни янада чуқурлаштиришга алоҳида эътибор қаратилади”¹, айниқса “... агар биз юртимизда барқарор иқтисодиёт қурмоқчи бўлсак, дунёдаги ривожланган мамлакатлар каби бой ва фаровон яшамокчи бўлсак, чала-чулпа, юзаки эмас, балки қанчалик қийин ва мураккаб бўлмасин, ҳақиқий бозор иқтисодиётига ўтишимиз шарт”². “Иқтисодиёт – бу ҳисоб – китоб дегани. Ҳар бир ишимизда пухта ҳисоб-китоб биринчи ўринда туриши лозим”³ – деган сўзлари келгусида мазкур соҳада амалга оширишимиз зарур бўлган ишларни белгилаб беради.

Таъкидлаш жоизки, аграр соҳанинг истиқболдаги тараққиёти, мазкур соҳага кўрсатиладиган сервис хизматларни янада ривожлантириш, харажатларни камайитириш билан белгиланади.

Мамлакатимиз аграр соҳасида моддий-техника ресурслари жумладан, минерал ўғит, ёнилғи мойлаш материаллари, техника воситалари ва бошқа ресурслар билан таъминлаш ҳамда улардан самарали фойдаланиш талаб даражасида эмас. Шу боисдан ҳам, биринчидан, турли мулкчилик шаклларидаги аграр соҳа корхоналарини моддий-техника ресурслари билан бозор қонунлари асосида таъминлаш тизимини такомиллаштириш зарур бўлса, иккинчи томондан хўжалик субъектларини мавжуд ресурслардан самарали ва тежамли фойдаланишга бўлган манфаатдорлик механизмини ишлаб чиқиш лозим. Бошқача айтганда, бозор иқтисодиёти талаблари асосида харажатларни пасайтириш зарур.

Бугунги кунда аграр соҳада моддий-техника таъминотининг заифлиги, аксарият хўжаликлар ер майдонларининг кичиклиги ва молиявий нобарқарорлиги шароитида мавжуд моддий-техника ресурсларидан самарали фойдаланиш долзарб аҳамиятга эгадир. Айниқса аграр соҳа учун етказиб берилаётган моддий-техника ресурсларидан фойдаланиш билан боғлиқ сарфларнинг маҳсулот ишлаб чиқариш харажатидаги улушининг юқорилиги ҳам бу заруратни асослаб бермоқда. Ҳар бир турдаги ресурс бирлиги ҳисобига маҳсулот етиштириш ҳажмини кўпайтириш ёки маҳсулот

¹Президент Шавкат Мирзиёевнинг Ўзбекистон Республикаси Конституцияси қабул қилинганининг 26 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маърузаси.

²Ўша жойда

³Ўзбекистон Республикаси Президент Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга мурожаатномаси. 2017 йил 22 декабрь. 20-бет.

бирлигини ишлаб чиқаришга ресурс сарфини камайтириш ушбу масаланинг негизини ташкил этади.

Шу боис, бугунги кунда барча турдаги ресурслардан, шу жумладан моддий-техника ресурсларидан оқилона фойдаланиш ҳисобига улар сарфини камайтириш, натижада маҳсулот таннархининг арзон бўлиши ва пировард натижада маҳсулот ишлаб чиқариш самарадорлигини оширишга кўпроқ эътибор бериш лозим. Чунки, тадқиқотларнинг кўрсатишича, аксарият ҳолларда минерал ўғитлар, ЁММдан хўжасизларча фойдаланиш ҳолатлари кузатилмоқда. Демак, қишлоқ хўжалигида ишлаб чиқариш харажатларини камайтириш, сарфланаётган ресурс бирлиги ҳисобига олинган маҳсулот миқдорини кўпайтириш, ресурслардан оқилона фойдаланиш қишлоқ хўжалиги самарадорлигини белгиловчи асосий меъзонлардан бўлиши лозим.

Бугунги кунда мамлакатимиз иқтисодий юксалишининг муҳим асосларидан бири бу ишлаб чиқариш харажатларини камайтириш асосида юқори самарадорликка ва молиявий-иқтисодий барқарорликка эришиш ҳисобланади. Айниқса бу борада Республикамиз биринчи Президенти И.Каримов қайд этганидек, «қатъий тежамкорлик тизимини жорий этиш, ишлаб чиқариш харажатлари ва маҳсулот таннархини камайтиришни рағбатлантириш»⁴ бугунги кунда иқтисодиётимиз олдида турган муҳим вазифалардан ҳисобланади.

Шу мақсадда қишлоқ хўжалигига хизмат кўрсатувчи агросервис корхоналаридаги хизмат кўрсатиш харажатларини камайтиришнинг ички резервларини излаб топиш ниҳоятда долзарбдир. Бу борада «Иқтисодиётнинг реал сектори корхоналарини қўллаб-қувватлаш, уларнинг барқарор ишлашини таъминлаш ва экспорт салоҳиятини ошириш чора-тадбирлари дастури тўғрисида»ги республика Президентини Фармони алоҳида аҳамият касб этади. Ушбу Фармондан келиб чиққан ҳолда қишлоқ хўжалигига хизмат кўрсатувчи агросервис корхоналари бўйича қуйидаги ишларни амалга ошириш мақсадга мувофиқдир:

- иқтисодий ночор хизмат кўрсатувчи агросервис корхоналарини молиявий соғломлаштириш;
- мазкур корхоналарни техник ва технологик жиҳатдан янгилаш;
- агросервис корхоналарини малакали ишчи-ҳодимлар билан таъминлаш;
- агросервис корхоналари иқтисодий ўсишининг барқарор суръатларини таъминлаш.

Юқоридагиларни инобатга олган ҳолда, бизнинг фикримизча, 2019 йил “Фаол инвестициялар ва ижтимоий ривожланиш йили” Давлат дастури талаблари асосида агросервис корхоналарида хизмат кўрсатиш харажатларини камайтиришнинг асосий йўналишлари қуйидагилардан иборат бўлиши лозим (1-расм).

Қишлоқ хўжалик маҳсулотлари таннархининг йилдан-йилга ортиб боришининг асосий сабабларидан бири бу моддий-техника ресурслари

⁴Ўзбекистон Республикаси биринчи Президенти Ислам Каримовнинг “Жаҳон молиявий-иқтисодий инқирози, Ўзбекистон шароитида уни бартараф этишнинг йўллари ва чоралари” номли асарини ўрганиш бўйича ўқув қўлланма.-Т.: Иқтисодиёт, 2009. 59-бет.

нархларининг қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари нархларига нисбатан тез суръатлар билан ўсиб боришидир. Натижада уларнинг салмоғи маҳсулот таннархи таркибида 45-55 фоизни ташкил этмоқда. Пахта ва ғалла давлат томонидан белгиланган баҳоларда сотиб олинаёпти, лекин хўжаликлар уни етиштириш учун сарфланадиган ресурсларни эркин баҳоларда сотиб олмакдалар. Бизнингча, бу ерда давлат томонидан сотиб олинаётган қишлоқ хўжалик маҳсулотларини етиштириш учун ресурслар имтиёзли нархларда сотилиши лозим.

1-расм. Агросервис хизматлари харажатларини пасайтиришнинг асосий йўналишлари.

Таҳлил натижаларига кўра, бугунги кунда барча турдаги моддий-техника ресурсларидан аввалги ширкат хўжаликларига нисбатан фермер хўжаликларида самарали фойдаланишга эришилмоқда. Бунинг энг асосий сабабларидан бири бу мулк, етиштирилган маҳсулот ва олинган даромадни эркин тасарруф этиш имкониятининг мавжудлиги, меҳнат мотивациясининг юқорилигидир. Бироқ, шунга қарамасдан бугунги кунда уларнинг молиявий ҳолати моддий-техника базасини мунтазам равишда янгилаб бориш ва мустаҳкамлаш имконини бермаётир. Натижада техника воситаларини

ишлатиш (эксплуатацион) харажатлари ошиб кетмоқдаки, бу эса қишлоқ хўжалик маҳсулоти таннаҳини юқори бўлиши, ишлаб чиқариш самарадорлигининг пасайишига олиб келмоқда. Маълумки, қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариш самарадорлиги кўп жиҳатдан уларга турли хил сервис хизматлари кўрсатувчи тузилмаларнинг ривожланиш даражасига бевосита боғлиқ.

Аммо бу жараён мавжуд фермер хўжаликлари учун агросервис субъектлари томонидан сифатли агросервис хизматларини амалга ошириш имконини беради.

Умуман, аграр соҳада агросервис хизматлари харажатларини камайтириш бўйича қуйидаги таклиф ва тавсияларни эътиборга олиш мақсадга мувофиқ, яъни:

- биринчидан, агросервисни модернизациялаш ва хизматлар сифатини яхшилаш ва сервис харажатларини камайтиришга олиб келувчи ресурс тежамкор технологияларни жалб этиш;

- иккинчидан, мавжуд барча ресурслар ва ички имкониятлардан фойдаланиш ҳисобига агросервис хизматлари харажатларини 20%гача пасайтириш;

- учинчидан, агросервис хизматлари билан боғлиқ энергия ресурслари наҳининг ўсиш даражасини 6-8% дан оширмаслик;

- тўртинчидан, агросервис корхоналарини имтиёзли кредит ресурслари (инвестициялар) асосида қўллаб-қувватлаш;

- бешинчидан, маҳалийлаштириш дастури асосида агросервис хизматларининг янги маҳаллий турларидан (чорва моллари сотиш хизматлари, органик ўғитлар етказиб бериш хизматлари) фойдаланишни ривожлантириш кабилардан иборат.

Айниқса агросервис хизматларини камайтиришга тўсиқ бўлаётган муаммолардан бу маҳсулот таннаҳи таркибидаги юқори улушга эга бўлган хизматлар кўрсатувчи сервис корхоналари асосан давлат тасарруфидаги монопол мавқега эга тузилмалар ҳисобланади ва уларнинг хизмат кўрсатиш баҳолари юқори бўлмоқда. Бу эса ўз навбатида маҳсулот етиштириш самарадорлигининг паст бўлиши, фермер хўжаликларининг молиявий нобарқарорлигига олиб келмоқда.

Келгусида мамлакатимиз озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашнинг гарови ҳисобланган қишлоқ хўжалигини ривожлантириш ва уни тараққиётининг муҳим асоси ҳисобланган агросервис харажатларини босқичма-босқич камайтириб бориш Республикада ҳақиқий бозор иқтисодиётини қарор топтиришнинг муҳим асоси бўлиб қолаверади.